

TELEMANN ZARY

Przyjazd Króla Augusta II na dwór Promnitzów
August der Starke in Żary

Pierwsza wzmianka o Żarach pochodzi z 1007 r. Żary otrzymały prawa miejskie w 1260 r. Za czasów Bolesława Chrobrego Łużyce wraz z Żarami należały do Polski. W 1346 r. Żary przeszły pod panowanie królów czeskich, w 1635 r. - elektorów saskich, a w 1815 r. królów pruskich. Od 1945 r. Żary należą ponownie do Polski.

Żary to 40-tysięczne miasto - siedziba powiatu, liczący się ośrodek przemysłowy, usługowy, handlowy i kulturalny. Przez miasto i okolice przebiega wiele malowniczych szlaków pieszych i rowerowych z licznymi zabytkami kultury sakralnej, świeckiej i łużyckiej.

Erstmals wurde Żary im Jahre 1007 erwähnt. 1260 erhielt es das Stadtrecht. Zu Zeiten Bolesław Chrobry (des Tapferen) gehörte die Lausitz und damit auch Żary zu Polen. 1346 kam Żary an Böhmen, 1635 fiel es an die sächsischen Kurfürsten, und 1815 an Preußen. Seit 1945 gehört Żary zu Polen.

Żary ist eine Kreisstadt mit 40000 Einwohnern, wichtiges Industrie-, Dienstleistungs-, Handels- und Kulturzentrum. Durch die Stadt und Umgebung führen viele malerische Wander- und Radwege mit vielen Sehenswürdigkeiten der sakralen, profanen und sorbischen Kultur.

© **Urząd Miejski - 2019**
Rynek 1-5, 68-200 Żary
tel. (+48) 68 470 83 00, fax (+48) 68 470 83 86
e-mail: miasto@um.zary.pl
www.zary.pl, www.telemann.com.pl

Teksty - dr S. Kowalski, A. Kubiak, I. Brzeziński
Tłumaczenie - E. Zys
Zdjęcia - I. Brzeziński, A. Kubiak, A. Wocal, Ł. Szostek, A. Buczyński
Rysunek - I. Pruszyński
Ikografia - UM Żary
Publikacja bezpłatna / kostenloser Prosekt

GEORG PHILIPP TELEMANN

Georg Philipp Telemann (1681-1767) miał zostać pastorem, następnie prawnikiem, a ku zadowoleniu melomanów został sławnym i cenionym kompozytorem. Jego twórczość odci-

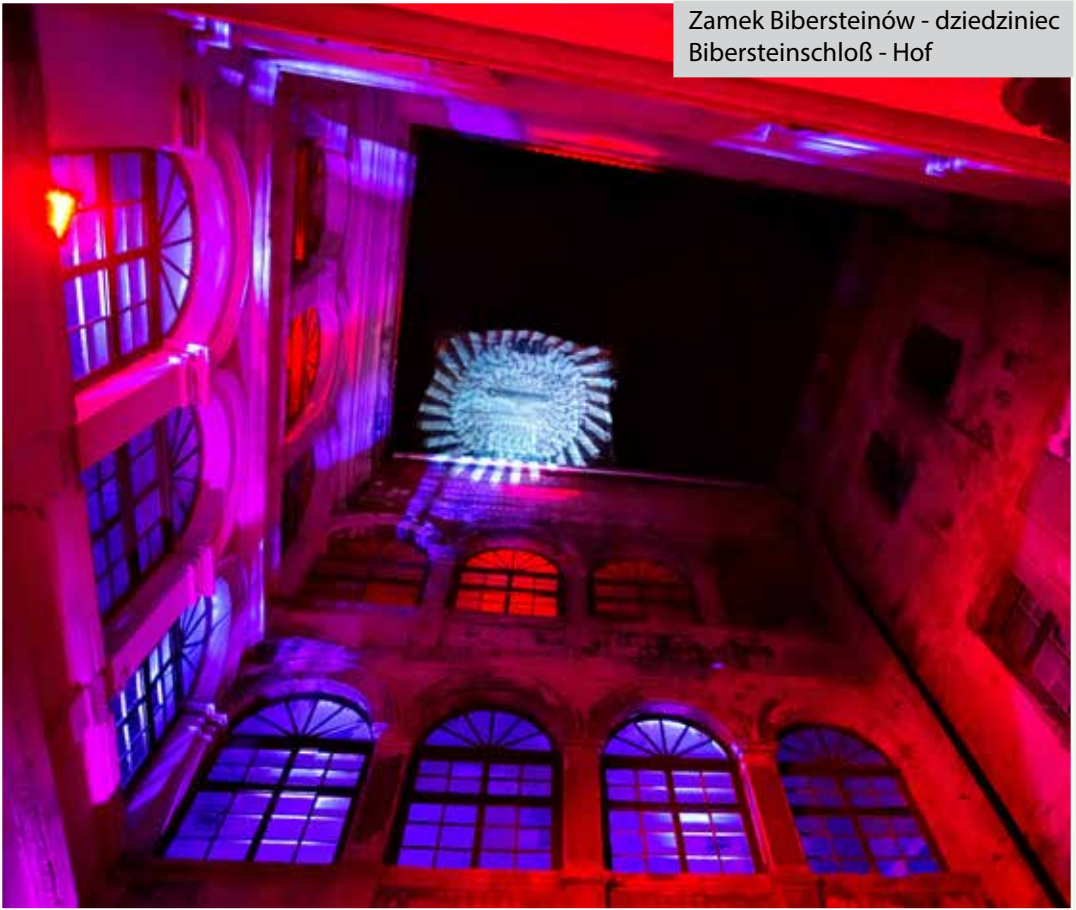
snęła znaczne piętno na niemieckiej muzyce późnego baroku i nadała jej nowy kierunek rozwoju. Nazwisko Telemanna jest dziś wymieniane wśród takich osiemnastowiecznych muzyków niemieckich i włoskich jak J. S. Bach, G. F. Händel, A. Vivaldi.

Telemann kam nach Żary aus Leipzig, wo er Organist und Musikdirektor an der Neukirche (heute Matthäuskirche)

snęła znaczne piętno na niemieckiej muzyce późnego baroku i nadała jej nowy kierunek rozwoju. Nazwisko Telemanna jest dziś wymieniane wśród takich osiemnastowiecznych muzyków niemieckich i włoskich jak J. S. Bach, G. F. Händel, A. Vivaldi.

Telemann przyjechał do Żar z Lipska, gdzie był organistą i dyrektorem muzycznym w kościele Neukirche (dziś

św. Mateusza). Jego nowatorski stosunek do muzyki kościelnej i dworskiej nie podobał się tamtejszym tradycjonalistom. Z powodu tego konfliktu z wielkim zadowoleniem przyjął posadę kapelmistrza na zamku hrabiego Erdmanna II von Promnitz w Żarach na Dolnych Łużycach. Objął tę posadę po Wolfgangu Casparze Printzu (1641-1717), dotychczasowym długoletnim kapelmistrzu. Kompozytor zawitał na żarski zamek w wieku 23 lat, ale mimo młodego wieku miał już bogate doświadczenie i cieszył się uznaniem w świecie muzyki. Telemann tak wspo-

war. Die neue Herangehensweise an die geistliche und weltliche Musik hat den dortigen Traditionalisten nicht gefallen. Wegen dieses Konflikts hat er mit großer Zufriedenheit die Stelle des Kapellmeisters am Hofe des Grafen Erdmann II. von Promnitz in Żary / Niederlausitz angenommen. Er übernahm diese Stelle als Nachfolger von Wolfgang Caspar Printz (1641-1717), dem bisherigen langjährigen Kapellmeister. Der Komponist kam im Alter von 23 Jahren auf das Schloss zu Żary, aber trotz seines jungen Alters hatte er bereits reiche Erfahrung und genoss Anerkennung in der Musikwelt. So erin-

mina czas spędzony w Żarach:

„Świetność tego dworu od nowa postawionego na książęcej stopie zachęciła mnie do entuzjastycznych przedsięwzięć zwłaszcza w dziedzinie muzyki instrumentalnej, przy czym faworyzowałem tu przede wszystkim uwertury wraz z ich suitami, ponieważ Pan Hrabia krótko przedtem powrócił był z Francji i szczególnie je lubił. Otrzymałem tam dzieła Luliy'ego, Campra i innych mistrzów, i oddałem się niemal całkowicie ich stylowi, także w ciągu dwóch lat skomponowałem 200 uwertur. Kiedy wspomniany dwór po pół roku przeniósł się do Pszczy-

Fara z kaplicą Promnitzów
Pfarrkirche mit Promnitzkapelle

nert sich Telemann an die Zeit, die er in Żary verbracht hat:

„Das glänzende Wesen dieses auf fürstlichem Fuß neuingerichtete Hofes munterte mich zu feurigen Unternehmungen, besonders in Instrumentalsachen, worunter ich die Overtüren mit ihren Nebestücken vorzüglich erwehlete, weil der Herr Graf kurz vorher aus Frankreich wiedergekommen war, und also dieselben liebte. Ich wurde des Lulli, Campra und andrer guten Meister Arbeit habhafft, und legte mich fast ganz auf derselben Schreibart, so daß ich der Overtüren in zwei Jahren bei 200. zusammen brachte. Als der Hof sich ein halbes Jahr lang nach Plesse, einer oberschlesischen, promnitzischen Standesherrschaft, begab, lernte ich sowohl daselbst als in Krakau, die polnische und hanakische Musik [Hanaken - Einwohner von Mähren], in ihrer wahren barbarischen Schönheit kennen.“

Beim Komponieren schöpfte er die Eingebung aus allen möglichen Quellen, wobei er verschiedene Stile und Trends kennen lernte. Er hatte einen offenen Verstand und suchte stets nach etwas Neuem. Er reiste mit dem promnitzschen Gefolge und besuchte befreundete schlesische und deutsche Höfe. Die Aufenthalte in den Wirtshäusern und Gasthöfen in der Umgebung von Pszczyzna (Pless) und Krakau sowie die Begegnung mit der dortigen Volksmusik haben einen wesentlichen Einfluss auf das spätere Schaffen Telemanns ausgeübt.

ny, wielkopańskiej posiadłości Promnitzów na Górnym Śląsku, poznałem zarówno tam, jak i w Krakowie muzykę polską i hanacką [Hanacy - mieszkańcy Moraw] w jej prawdziwie barbarzyńskim pięknie.”

Komponując czerpał natchnienie z wszelkich możliwych źródeł, poznając różne style i trendy. Miał otwarty umysł i stale poszukiwał czegoś nowego. Podróżował ze swiątą Promnita po zaprzyjaźnionych dworach śląskich i niemieckich. Postoje w karczmach i zajazdach okolic Pszczyny i Krakowa oraz zetknięcie się z tamtejszą muzyką ludową wywarły znaczny wpływ na późniejszą twórczość Telemanna.

„Trudno wprost uwierzyć, jak cudowne pomysły mają tacy dudziarze czy skrzypkowie, kiedy podczas przerwy w tańcach zaczną fantazjować. Człowiek uważny zaopatrzyłby się w ciągu tygodnia w zapas pomysłów na całe życie. (...) W tym stylu pisałem później różne wielkie koncerty i tria, które przybrałem we wioską szatę ze zmiennymi adagiami i allegriami.”

Pomimo dominujących w tym czasie stylów muzycznych z Włoch i Francji w twórczości Telemanna można znaleźć oryginalne formy muzyczne i elementy polskiej muzyki ludowej, rytmy mazurów i polonezów. Już w samej nazwie utworów kompozytor podkreślił źródło inspiracji: „Polskie Koncerty” na

„Man sollte kaum glauben, was dergleichen Bockpfeiffer oder Geiger für wunderbare Einfälle haben, wenn sie, so oft die Tanzenden ruhen, fantasiren. Ein Aufmerkender könnte von ihnen, in 8 Tagen, Gedanken für ein ganzes Leben erschnappen. (...) Ich habe, nach der Zeit, verschiedene grosse Concerte und Trii in dieser Art geschrieben, die ich in einen italiänischen Rock, mit abgewechselten Adagi und Allegri, eingekleidet.”

Hotel de Pologne - tutaj Telemann spędził pierwszą noc po przybyciu do Żar. Na rys. wizyta Króla Augusta II Mocnego w Żarach

Trotz der zu damaligen Zeit vorherrschenden Musikstile aus Italien und Frankreich kann man in Telemanns Schaffen originelle Musikformen und Elemente polnischer Volksmusik finden, die Rhythmen von Mazurkas und Polonaisen. Schon selbst in der Bezeichnung hat der Komponist die Inspirationsquelle hervorgehoben: „Polnische Konzerte „für Streichorchester und Cembalo (B-Dur, G-Dur, F-Dur) „Polnische Sonaten“ und „Polnische Suiten“. Er mochte einfache

Ławka Telemanna / Die Telemann-Bank

orkiestrę smyczkową i klawesyn (B-Dur, G-Dur, F-Dur), „Polskie Sonaty” i „Polskie Suity”. Lubił proste i jasne melodie, które wpadały w ucho i pokazywały urok dźwięku poszczególnych instrumentów. Zafascynowany słowiańską muzyką napisał nawet panegyryk na jej cześć:

„Wychwala człowiek właśnie to, co może go ucieszyć, a polska pieśń uczyni to, że każdy skakać spieszy. Bez trudu tedy przyjdzie mi konkluzja całkiem pewna, Muzyka polska, uwierzcie mi, bynajmniej nie jest z drewna.”

und klare Melodien, die leicht ins Ohr gingen und den Klangreiz der einzelnen Instrumente aufzeigten. Begeistert von der slawischen Musik hat er sogar einen Panegyrikus zu ihrer Ehren geschrieben:

„Es lobt ein jeder sonst das was ihn erfreun kann. Nun bringt ein Polnisches Lied die ganze Welt zum springen, so brauch ich keine Müh den Schluß heraus zu bringen die Polnische Musik muß nicht von Holze sein.”

www.telemann.com.pl

Kapela pod batutą Telemanna grała na dworskich koncertach, balach, biesiadach, przeróżnych uroczystościach dworskich i kościelnych. Przygotowywał on oprawę muzyczną mszy odprawianych w kaplicy zamkowej i głównym kościele miejskim, dyrygował zespołem i grał na organach. Telemann miał okazję grać na niezwykłych żarskich organach w kościele farnym, któ-

Stara fara / Alte Pfarrkirche

Die Kapelle spielte unter Telemanns Leitung bei Hofkonzerten, Bällen, Festmahlen, verschiedenen höfischen und kirchlichen Feierlichkeiten. Er bereitete den musikalischen Rahmen von Messen vor, die in der Schlosskapelle und in der städtischen Hauptkirche abgehalten wurden, dirigierte das Ensemble und spielte Orgel. G.Ph. Telemann hatte die Gelegenheit auf der außergewöhnlichen Sorauer Orgel in der Pfarrkirche zu spielen, die 1668 von dem hiesigen Orgelbauer Adam Caspar, dem Bruder des ebenso begabten und in Italien berühmten Orgelbauer Eugenio Casparini, von Grund auf restauriert wurde.

Zu höfischen Vergnügungen gehörten auch Jagden in den umliegenden tierreichen Wäldern und Gastmahle in Begleitung von Musikern in dem heute nicht mehr bestehenden Jagdschloss im Sorauer Wald. Eine zusätzliche Attraktion waren Besuche von französischen und italienischen Theater-, Opern- und Ballettruppen auf dem Schloss zu Żary.

Erdmann Neumeister

re w 1668 r. gruntownie wyremontował miejscowy organmistrz Adam Caspar, brat równie uzdolnionego i słynnego we Włoszech budowniczego organów - Eugenio Caspariniego.

Do dworskich rozrywek należały również polowania w okolicznych lasach zasobnych w zwierzynę i ucztę w towarzystwie muzyków w nieistnie-

Zamek i Pałac / Biberstein und Promnitzschloß

jącym już dziś pałacyku myśliwskim w Zielonym Lesie. Dodatkową atrakcją były wizyty na żarskim zamku francuskich i włoskich trup teatralnych i operowo-baletowych. W 1705 r. szczególnie wyjątkowymi wydarzeniami wymagającymi niezwykle wystawnej oprawy muzycznej była wizyta znamienitego gościa - Augusta II Mocnego, elektora saskiego i króla Polski, wraz z towarzyszącym mu dworem oraz ślub Erdmanna II z księżniczką saską Anną Marią zu Sachsen-Weissenfels we wnętrzu kościoła Maryjnego (dzisiejszej fary).

Pozostawił po sobie ogromny dorobek kompozytorski, odnotowano przeszło 3600 jego utworów. Przebywając w Hamburgu komponował dwie kantaty na tydzień, a było ich w sumie setki. W Lipsku nazwany został „fabrykantem oper”, gdyż w ciągu zaledwie

Ein besonderer Anlass zu einem überaus prunkvollen musikalischen Rahmen waren 1705 der Besuch des hervorragenden Gastes, August II. des Starken, des sächsischen Kurfürsten und polnischen Königs, mit seinem Hofstaat und die Trauung Erdmann II. mit der sächsischen Herzogin Anna Marie zu Sachsen - Weissenfels in der Marienkirche (heute Pfarrkirche).

Telemann hinterließ ein riesiges Komponistenwerk, es wurden über 3600 seiner Werke vermerkt. Als er sich in Hamburg aufhielt, komponierte er zwei Kantaten pro Woche, und es gab insgesamt Hunderte davon. In Leipzig nannte man ihn einen „Opernfabrikanten“, da er innerhalb von lediglich 3 Jahren sogar 20 Opern schrieb.

Außer W.C. Printz war Erdmann Neumeister, Poetiker und Kirchenliederdich-

3 lat napisał ich aż dwadzieścia.

Oprócz W.C. Printza ważną osobistością zapoznaną przez Telemanna w Żarach był Erdmann Neumeister poeta i autor pieśni kościelnych. Neumeister w latach 1705- 1712 pełnił w Żarach funkcję superintendenta, pastora przy kościele Mariackim (fara) i kaznodziei dworu. Telemann napisał muzykę do całego I i III cyklu poezji Neumeistra.

W związku z pełnionymi funkcjami Neumeistra muzyka Telemanna musiała także często rozbrzmiewać w pobliskiej farze i kaplicy zamkowej

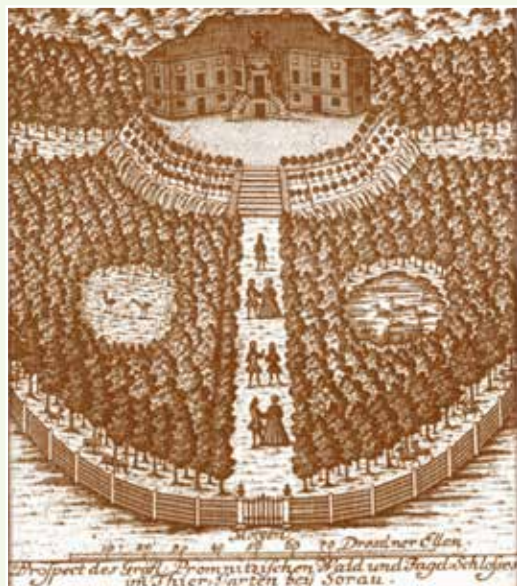
Później w Hamburgu razem pracowali nad kantatami w tempie do dzisiaj niespotykanym. Kilkaset kantat Telemanna znajduje się w bibliotece w Gdańsku.

Żarskie Muzeum znajduje się w budynku dawnej nadintendentury, w któ-

Nadindententura - miejsce spotkań Neumeistra z Telemannem / Eh. Superintendentur – Begegnungstätte von Telemann und Neumeister

ter, eine wichtige Persönlichkeit, auf die Telemann in Żary traf. Neumeister war in den Jahren 1705-1712 Superintendent und Pastor an der Marienkirche (Pfarrkirche) und Hofprediger in Żary. Telemann vertonte den ganzen I. und III. Dichtungszyklus von Neumeister.

Pałacyk Myśliwski / Jagdschloss

Im Zusammenhang mit der von Neumeister ausgeübten Funktion musste Telemanns Musik wohl auch oft in der nah gelegenen Pfarrkirche und in der Schlosskapelle erklingen.

Später haben sie in Hamburg zusammen an Kantaten gearbeitet, in einem bis heute unerhörten Tempo. Einige hundert Kantaten befinden sich in der Bibliothek in Gdańsk.

Das Museum in Żary befindet sich im Gebäude der ehemaligen Superintendentur, in der Neumeister während Tele-

Koncert w Pałacu Promnitzów / Promnitzschloß - Konzert 2017

rej Neumeister w czasie pobytu Telemanna w Żarach pełnił funkcję superintendenta. Telemann i Neumeister byli przyjaciółmi. Z pewnością w budynku obecnego muzeum często rozprawiali o poezji i muzyce. Neumeister został także ojcem chrzestnym pierwszej córki Telemanna. Na tę uroczystość pojechał z Żar do Eisenach.

W 1708 r. Telemann z powodu zmiany muzycznych upodobań hrabiego von Promnitz i zmniejszenia przez niego składu dworskiej kapeli postanowił wyjechać z Żar na zachód do Eisenach, rodzinnego miasta J.S. Bacha. Tam objął posadę sekretarza i koncertmistrza na dworze księcia Johanna Wilhelma - kuzyna żony Erdmanna II von Promnitz.

manns Aufenthalt in Soraudas Amt des Superintendenten innehatte. Telemann und Neumeister waren Freunde. Sie haben in dem Gebäude des jetzigen Museums bestimmt oft über Poesie und Musik diskutiert. Neumeister war auch Taufpate der ersten Tochter von Telemann. Zu dieser Feierlichkeit ist er von Sorau nach Eisenach gefahren.

1708 beschloss Telemann, wegen der Änderung musikalischer Vorlieben des Grafen von Promnitz und der Verringerung durch diesen der Musikerzahl der Hofkapelle, Żary in Westen nach Eisenach, der Geburtsstadt von J.S. Bach zu verlassen. Dort wurde er Konzertmeister und Kantor am Hof des Herzogs Johann Wilhelm, des Cousins der Ehegattin von Erdmann II. von Promnitz.

ZAMEK I PAŁAC SCHLOSSANLAGE

Zamek Dewinów - Packów - - Bibersteinów

Gotycki zamek Dewinów - Packów ma swoje początki w XIII w. i powstanie jego było związane z lokacją miasta w 1260 r. Był to budynek ceglany, trzykondygnacyjny z wąskim dziedzińcem oraz wieżą. Relikty tej budowli są obecnie wkomponowane w renesansowy zamek Bibersteinów. W latach 1540-1549 budowla w stylu włoskiego renesansu, ozdobiona galeriami, bogatą sztukaterią oraz wieżą w południowej części, przebudowana została przez kilku Włochów i mistrza budowlanego z Jawora. Komnaty ozdobiły renesansowe freski, których część przetrwała do dzisiaj. Elewacje dziedzińca ozdobiono sgraffitową dekoracją (fragment z kuchni zamkowej jest na ratuszu).

Rozbudowa zbiegła się z bezpomyślną śmiercią dwóch ostatnich panów (braci) Hieronima i Krzysztofa Biberste-

Das Dewin,- Pack- und Bibersteinschloss

Das gotische Dewin- und Packschloss hat seinen Anfang im 13. Jh. und seine Entstehung war mit der Anlegung der Stadt im Jahre 1260 verbunden. Es war ein dreigeschossiger Ziegelbau mit einem engen Innenhof und Turm. Die Überreste dieses Baus sind jetzt in das Renaissanceschloss der Bibersteiner eingefügt. In den Jahren 1540-1549 wurde der Bau im Stil der italienischen Renaissance - verziert mit Galerien, reichen Stückerarbeiten und einem Turm im Südteil - von einigen Italienern und einem Baumeister aus Jawor (Jauer) umgebaut. Die Säle schmückten Renaissancewandmalereien, von denen ein Teil bis heute erhalten blieb. Die Fassade des Innenhofes wurde mit einem Sgraffitoschmuck verziert. Ein Bruchstück aus der Schlossküche ist heute am Rathaus angebracht.

Der Ausbau erfolgte in der Zeit des erbenlosen Todes der zwei letzten Stan-

inów, a tym samym zakończeniem blisko dwustuletniego panowania tego rodu w Żarach i w Frydlantcie (Czechy). Krótko, bo w latach 1551-1556 zamek wraz z dobrami żarsko - trzebielskimi należał do cesarza Ferdynanda I Habsburga, który oddał lenno w zastaw margrabiemu Georgowi Friedrichowi Hohenzollernowi Ansbachowi.

desherren, der Brüder Hieronymus und Christoph Biberstein. Es war zugleich auch das Ende der fast zweihundertjährigen Herrschaft dieses Geschlechts in Żary (Sorau) und Frydlant (Friedland in Böhmen). In den Jahren 1551-1556 gehörte das Schloss mit den Besitzungen Trzebiel (Triebei) und Żary kurz dem Kaiser Ferdinand I., der das Lehen dem Markgrafen Georg Friedrich von Hohenzollern - Ansbach verpfändete. Der Breslauer Bischof Balthasar von Promnitz erwarb es mit den Besitzungen und setzte folglich mit kaiserlichem Einverständnis seinen Neffen Seifried zum Hauptmann in Sorau

Biskup wrocławski Balthasar von Promnitz kupił go wraz z dobrami, a następnie przekazał za zgodą cesarza swojemu bratankowi Seyfiedowi w dziedziczne władanie. Ród Promnitzów panował w Żarach do 1765 r. Około 1700 r. przebudowano wieżę zamkową podnosząc ją dodając zegar i nadając jej okazały barokowy kształt. Ostatni z Promnitzów Johann Erdmann

Dziedziniec Pałacu Promnitzów, miejsce koncertów w 2017 r.
Innenhof des Promnitzschlosses, Konzertstätte in 2017

III oddał państwo stanowe Żary elektorowi saskiemu za dożywotnią rentę. Zamek i pałac stał się własnością państwa pruskiego po kongresie wiedeńskim w 1815 r. Od 1824 r. zamek Bibersteinów służył jako więzienie. W latach 1930-1945 po gruntownym remoncie było tutaj muzeum regionalne powiatu żarskiego. W czasie II wojny jedno skrzydło zamku zostało poważnie uszkodzone, zbiory muzeum przepadły. Po wojnie prowadzono prace konserwatorskie do 1990 r. Odtworzono sztukaterie, wzmocniono stropy, zabezpieczono dach, odbudowano zniszczone skrzydło.

Pałac Promnitzów

Na terenach podzamcza zamku Bibersteinów najwybitniejszy z Promnitzów Erdmann II wybudował w latach 1705-1726 swój barokowy pałac. Architektami tego kompleksu wraz z przyna-

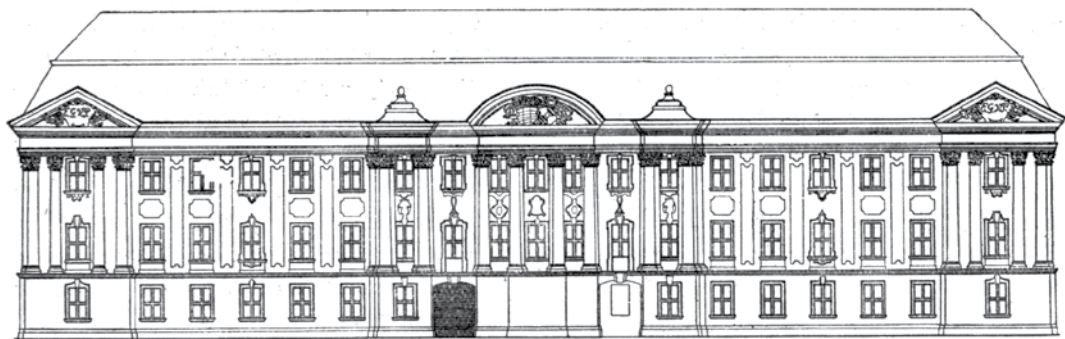
und Triebel, der dann nach dessen Tode diese Herrschaften erbte. Das Geschlecht der Promnitze herrschte in Żary bis 1765.

Um 1700 wurde der Schlossturm umgebaut, indem er erhöht wurde, eine neue Uhr und eine prächtige Barockgestalt erhielt. Der letzte aus dem Geschlecht der Promnitze, Johann Erdmann III., trat die Standesherrschaft Żary an die

Zamek Bibersteinów / Bibersteinschloss

Sorau. Promnitzschloß. Aufriß der Südseite

Południowa fasada pałacu

leżnym parkiem, ogrodami, maneżem, oranżerią pałacem letnim i myśliwskim byli Giovanni Simonetti, Carl Spanninger oraz August Beer. Szczególnie ten ostatni, który przebywał w Żarach nieprzerwanie w latach 1711-1726 nadał monumentalnej rezydencji ostateczny barokowy wygląd. W latach 1704-

Krone von Sachsen gegen eine Jahresrente ab. Das Biberstein- und Promnitzschloss wurde nach dem Wiener Kongress 1815 Besitztum des preußischen Staates. Seit 1825 war im Bibersteinschloss ein Gefängnis untergebracht. In den Jahren 1930- 1945 hatte hier nach einer gründlichen Renovierung das Heimatmuseum des Landkreises Żary seinen Sitz. Im Zweiten Weltkrieg wurde der eine Flügel des Schlosses stark beschädigt, die Museumssammlungen sind verschollen. Nach dem Krieg wurden bis 1990 denkmalpflegerische Arbeiten durchgeführt. Es wurden Stückerarbeiten wieder hergestellt, die Decken verstärkt, das Dach gesichert und der zerstörte Flügel aufgebaut.

Plac Zamkowy

1708 kapelmistrzem w żarskim dworze Erdmanna II i jego letniej rezydencji w Pszczynie był Georg Philipp Telemann. Z tego okresu pochodzą kompozycje, w których można znaleźć ele-

Das Promnitzschloss

Direkt in der Nähe des Bibersteinschlosses hat der hervorragendste Vertreter des Geschlechts von Promnitz, Erdmann II., in den Jahren 1705-1726 sein Barockschloss bauen lassen. Die Architekten der Schlossanlage wie auch

Koncert w Pałacu Promnitzów / Promnitzschloß - Konzert 2018

Koncert z mistrzem
Konzert mit dem Meister

menty polskiej muzyki ludowej. Przeniósł po raz pierwszy polskie mazurki, polonezy do klasyki światowej. Telemann zastąpił na stanowisku nadwornego kapelmistrza, znanego teoretyka muzyki, Caspara Printza.

Na zamku często gościli królowie Polski, August II Mocny oraz August

der dazugehörigen Gärten, des Parks, des Reitstalls, des Lustschlosses und des Jagdschlosses waren Giovanni Simonetti, Carl Spaninger und August Beer. Besonders der letzte, der sich in Żary (Sorau) ununterbrochen von 1711 bis 1726 aufhielt, verlieh der monumentalen Residenz ihr endgültiges barockes Aussehen. In den Jahren 1704-1708 war Georg Philipp Telemann Kapellmeister am Sorauer Hofe von Erdmann II. wie auch in seiner Sommerresidenz in Pszczyna (Plesse). Aus dieser Zeit stammen Kompositionen, in denen man Elemente der polnischen Volksmusik erkennen kann. Er hat zum ersten Mal die polnischen Mazurkas und Polonaisen in die Weltklassik übertragen. Telemann war als Hofkapellmeister der Nachfolger des bekannten Musiktheoretikers Caspar Printz.

Das Schloß zu Sorau

Zamek i Pałac w 1835r.

III, którzy zatrzymywali się tu podczas podróży z Drezna do Warszawy. Przed wojną pałac był bogato zdobiony sztukateriami, malowidłami i kominkami. W pałacu była także Kaplica i wiele cennych mebli. Cztery płyty z piaskowca znajdują się w żarskim muzeum.

Po 1815 r. pałac służył jako budynek administracyjny. Była tu siedziba władz powiatu żarskiego. W czasie II wojny światowej uległa zniszczeniu budowla maneżu. Pałac prawie w całości ocalał. Jeszcze w 1950 roku było tutaj Starostwo Powiatowe. Po zmianach organizacyjnych w pałacu rozpoczęto prace konserwatorskie. W latach 70- tych XX

w. wykonano nową konstrukcję dachu. Z wyposażenia pałacu nic obecnie nie zostało. Od 1992 r. kompleks zamkowo - pałacowy jest własnością prywatną. Obecnie nowi właściciele remontują obiekt.

W kompleksie zamkowo - pałacowym planuje się hotel, restaurację, kawiarnię, galerię handlową.

Auf dem Schloss waren häufig die polnischen Könige und sächsischen Kurfürsten August II. und August III. zu Gast, die hier auf der Durchreise von Dresden nach Warschau einkehrten. Vor dem Kriege war das Schloss reich mit Wandmalereien, Stuckarbeiten, Kaminen, Möbeln und Gemälden ausgestattet. Im Schloss war auch eine Kapelle. Vier im Sandstein gemeißelte Wappen aus dieser Kapelle befinden sich im Kabinett für Stadtgeschichte in der Ogrodowa Straße.

Nach 1815 diente dieses Schloss als Verwaltungsgebäude. Hier hatte das Landratsamt des Landkreises Sorau seinen Sitz. Im Zweiten Weltkrieg wurde der Reitstallbau zerstört. Das Schloss ist fast ganz unversehrt geblieben. Noch im Jahre 1950 war hier das Landratsamt vom Landkreis Żary. Nach den organisatorischen Änderungen wurden im Schloss denkmalpflegerische Arbeiten begonnen. In den 70er Jahren des 20. Jh. hat man eine neue Dachkonstruktion gebaut. Von der Schlossausstattung ist zur Zeit nichts vorzufinden. Seit 1992 ist das Schloss im Privatbesitz. Die jetzigen neuen Besitzer restaurieren die Anlage.

In der Burg und Schlossanlage sind Hotel, Restaurant, Cafeteria und Einkaufspassage geplant.

300 LAT OD PRZYJAZDU DO ŻAR KRÓLA AUGUSTA II MOCNEGO

Król interesował się budową pałacu oraz przebudową całych Żar przez Erdmanna II von Promnitz. Króla przywitał gospodarz wraz ze swoim regimentem.

Tak opisuje Juliusz Below w swojej kronice: „**1 czerwca 1718 r. był w Żarach Król Polski, obejrzał budowę zamkową i po 3 godzinach pobytu ruszył dalej. Hrabia trzymał swoje wojsko, które podczas pobytu króla paradowało, później zostali natychmiast załadowani w wozy i skierowani na drogę do Warszawy i tam paradą przyjęli przyjazd króla. Król był bardzo zaskoczony i sprawiło mu to wielką radość.**”

300 JAHRE SEIT DEM BESUCH DES POLNISCHEN KÖNIGS UND SÄCHSISCHEN KURFÜRST AUGUST DES STARKEN IN ŻARY

Der König interessierte sich für den Bau des Schlosses und den Umbau von ganz Żary durch Erdmann II. von Promnitz. Den König empfing der Gastgeber mit seiner Garde.

Darüber schreibt Julius Below in seiner Chronik: **Am 01. Juni 1718 weilte in Sorau der König von Polen; Er hat sich den Schlossneubau angesehen und nach 3 Stunden Aufenthalt machte er sich auf den Weg. Der Graf unterhielt seine Garde, die bei dem Aufenthalt des Königs defilierte und später sofort auf Wagen geladen und nach Warschau geschickt wurde, wo die Soldaten eine Parade**

Grenadierzy przed Pałcem Promnitzów

Pałac Promnitzów był wówczas w budowie. Wizytę i chyba jej skutki opisuje w swojej książce dr Jerzy Polak:

„Wielokrotnie przejeżdżał przez Żary król August II Mocny i jego rodzina, m.in. 1 czerwca 1718 r. goszczony był przez hrabiego w budowanym właśnie pałacu. Z kolei rok później Promnitz obecny był na słynnym na całą Europę weselu królewicza Fryderyka Augusta III, z Marią Józefą Habsburg, urzędzonego Dreźnie w 1719r. Wesele uświetnił największy w dziejach barokowej Europy bal dworski.

W lipcu 1719 roku elektor obdarzył Erdmanna godnością radcy (ministra) Tajnego Gabinetu, czyli namiastki rządu saskiego, a także przyznał dotację na ukończenie rezydencji w Żarach.”

Widać działania promocyjne w 1718r. były skuteczne. Opłaciły się hrabiemu i Żarom.

Dla upamiętnienia pobytu Króla Augusta II Mocnego 21.07.2019 r. otwarty zostanie dziedziniec Pałacu Promnitzów, na którym planuję się imprezę całodniową. W godz. Od 13 do 19 będzie można dowiedzieć się dużo o tradycjach dworskich, etykiecie, planowany jest pokaz tańców z epoki oraz mody dworskiej. Kulminacja nastąpi o godz. 17, gdyż planuje się o tej godz. inscenizację przybycia na teren Pałacu Promnitzów Króla Augusta II. Po powitaniu króla imprezę zakończy Opera G. P. Telemanna „PIMPINONE” w wykonaniu Krakowskiej Opery Kameralnej.

bei der Ankunft des Königs abhielten. Der König war sehr überrascht und es hat ihm große Freude bereitet.

Das Promnitzschloss befand sich zu dieser Zeit im Bau. Den Besuch und wahrscheinlich seine Folgen schildert in seinem Buch Dr. Jerzy Polak:

„Der König August der Starke war mehrmals mit seiner Familie auf der Durchreise in Żary, u.a. wurde er am 01. Juni 1718 vom Grafen in seinem im Bau befindlichen Schloss empfangen. Der Promnitz war hingegen ein Jahr später auf der in ganz Europa berühmten Hochzeit des Königssohns Friedrich August II. mit Maria Josepha von Österreich anwesend, die 1719 in Dresden ausgerichtet wurde. Glanz verlieh der Hochzeit der größte Hofball in Europa des Barocks.

Im Juli 1719 verlieh der Kurfürst Erdmann II. die Würde des Kabinettsministers im Geheimen Rat (einer sächsischen Behelfsregierung) und gewährte eine Zuwendung für den Abschluss des Residenzneubaus in Sorau.“

Wie man sieht, waren die Fördermaßnahmen von 1718 wirksam; Sie haben sich für den Grafen und Sorau/Żary gelohnt.

Zum Gedenken an den Aufenthalt des Königs August des Starken wird am 21.07.2019 der Innenhof des Promnitzschlosses geöffnet, wo eine ganztägige Veranstaltung geplant ist. Von 13 Uhr bis 19 Uhr wird man viel über die Hoftraditionen und Etikette erfahren können; Geplant ist auch eine Tanz- und Modenschau aus dieser Epoche. Der Höhepunkt beginnt um 17 Uhr, denn um diese Zeit ist die Inszenierung der Ankunft des Königs August II. auf den Hof des Promnitzschlosses vorgesehen. Nach der Begrüßung des Königs folgt der Schlussakt der Veranstaltung, die Oper „PIMPINONE” von G. Ph. Telemann, aufgeführt von der Krakauer Kammeroper.

KOŚCIÓŁ FARNY PFARRKIRCHE

Elewacje kościoła artykułowane są rytmem ostro- i łucznych okien i wyprowadzonych wysoko przypór. Klarownie gotyckiej bryle stylowo odpowiada wnętrze, pozbawione dziś dawnego, barokowego wyposażenia i oczyszczone z protestanckich empór. Główne wejście prowadzi z zachodniego przedśionka, zwanego też „rajem”, przez gotycki ozdobiony portal z 1401 r. Na nim przedstawione są herby właścicieli Żar (Pack i Biberstein) z sentencją w języku niemieckim na pamiątkę odnowienia kościoła po pożarze w 1684 r.: „Co zburzył ogień Twego gniewu, Boże, łaska

Die Fassaden der Kirche werden durch die spitzbogigen Fenster und die emporragenden Strebebögen betont. Dem klaren gotischen Baukörper entspricht stilmäßig das Kircheninnere, das

heute keine barocke Ausstattung und keine protestantischen Emporen mehr besitzt. Der Haupteingang führt von der westlichen Vorhalle, auch Paradies genannt, durch das gotische, verzierte Portal aus dem Jahre 1401. Über dem Portal sind Wappen der Standesherrn von Żary (Pack und Biberstein) angebracht mit einem Spruch in der deutschen Sprache, der auf die Erneuerung der Kirche nach dem Brand von 1684 deutet: „Gott, dein Zorn- feuer reißet nieder, deine Gnade bauet wieder, was gebauet, walte drüber.“ Die Schlusssteine am Gewölbe „des Paradieses“ schmücken nicht mehr gut sichtbare Handwerkswappen und das Wappen des Renovators, sie sind Beiga-

Twa odbudować pomoże, a tym co zbudowano, niech władać wspomóż. Zworniki na sklepieniu „raju” zdobią słabo już widoczne herby cechowe oraz herb konserwatora, dodano je w 1913 r. W przedsionku znajduje się także gotycka płyta nagrobna z płaskorzeźbionym wizerunkiem osoby duchownej (XIV w.).

Nawy kościoła wyznaczają dwa rzędy wysmukłych kolumn wspierające pięcioprzęsłowe sklepienie gwiazdyste. Identycznie jest przesklepienie prezbiterium, o wiele niższe od naw. Dziewiętnastowieczna stylistyka prezbiterium kontrastuje z bogato rzeźbioną

ben aus dem Jahre 1913. In der Vorhalle befindet sich auch eine gotische Grabplatte mit dem Reliefbildnis eines Geistlichen (XIV. Jh.).

Die Kirchenschiffe sind von zwei Reihen schlanker Pfeiler abgetrennt, die das fünsjochige Sternengewölbe tragen. Genauso überwölbt ist auch das Presbyterium, allerdings viel niedriger als die Schiffe. Die Stilistik des Presbyteriums aus dem neunzehnten Jahrhundert steht im Kontrast zu dem reich geschnitzten barocken Portal der Promnitzkapelle. Gekoppelte, gewundene Säulen sind vom Blattwerk in Stuck umrankt und tragen als Sturz einen Bogen mit dem schön

barokową oprawą portalu wiodącego do kaplicy Promnitzów. Stukowe ornamenty roślinne okalają dwie spiralne kolumny wspierające nadproże w kształcie łuku, z pięknie ukształtowanym herbem Promnitzów i kartuszem z tekstem informującym o fundatorze kaplicy. Ściany, ujęcia portalu, wejście i sklepienie kaplicy mają bogate zdobienia stiukowe i malarskie. Obrazy drogi krzyżowej namalowane zostały w latach 80 XX w. przez żarskiego malarza Stanisława Antosza.

Początkowo kościół miał organy Georga Caspara, brata słynnego organmistrza Caspariniego (urodzonego żaranina), następnie aż do wojny Johanna G. Hildebrandta i Wilhelma Sauer (części prospektu są w organach płockiej katedry). Obecnie kościół jest wyposażony w organy, których neogotycka XIX w. szafa pochodzi z kościoła

geformten Promnitzwappen und eine Kartusche mit der Inschrift über den Kapellenstifter. Die Wände, Leibungen und Decke der Kapelle sind reich in Stuck und Malerei geziert. Die Kreuzweggemälde wurden in den 80er Jahren des XX. Jh. von Stanislaw Antosz, einem Maler aus Żary, geschaffen.

w Świerzawie, a instrument wykonany został przez braci Broszków z Tomisławia k/ Bolesławca. Obecnie trwa dalsza modernizacja organów. W kościele

Anfangs besaß die Kirche eine Orgel von Georg Casper, dem Bruder des berühmten Orgelbauers Casparini (gebürtig in Żary), danach bis zum Krieg von Johann G. Hildebrandt und Wilhelm Sauer (Teile des Orgelprospekts sind heute in der Orgel des Domes zu Płock). Jetzt ist die Kirche mit einer Orgel ausgestattet, deren neogotischer Orgelschrank aus dem XIX. Jh. aus der Kirche in Świerzawa stammt. Das Instrument wurde von den Brüdern Broszko aus Tomisław bei Bolesławiec gebaut. Zur Zeit wird die Orgel weiter modernisiert. In der Kirche finden

często odbywają się koncerty organowe i muzyki poważnej. Z pewnością w latach 1704-1708 w farze muzykował Georg Phillip Telemann, który w tym okresie był nadwornym kapelmistrzem na żarskim zamku

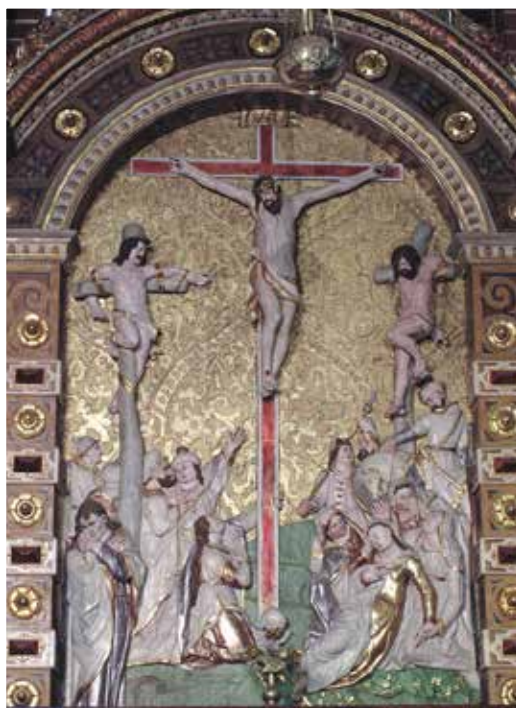
oft Konzerte der Orgel- und klassischen Musik statt. Man kann mit Sicherheit feststellen, dass Georg Philipp Telemann in den Jahren 1704 - 1708 in dieser Kirche musizierte, da er zu dieser Zeit Hofkapellmeister am Schloss von Żary war.

Kościół farny, muzeum, dzwonnica z góry
Pfarrkirche, Museum, Glockenturm von oben

ŚLUB TELEMANNNA W ŻARACH

Georg Philipp Telemann zakochał się w Amalii Louise (Elizabeth) Juliane Eberlin pokojówce (dworzance) księżnej von Sachsen-Weißenfels – żony Hrabiego Erdmanna II von Promnitz. Przybyła ona na dwór hrabiego do Żar wraz z księżną w 1706r. Para od pierwszego spotkania miała się ku sobie jednak częste osobne wyjazdy Hrabiego oraz podróże Telemanna utrudniały ich kontakty.

Ółtarz w kościele w Kunicach, obecnie dzielnica Żar. Przed tym ółtarzem G.P. Telemann wziął ślub 13.10.1709 r.

Altar in der Kirche in Kunice, heute ein Stadtteil von Żary. Vor dem Altar wurde am 13.10.1709 G.Ph. Telemann getraut

TELEMANN'S TRAUUNG IN ŻARY

Georg Philipp Telemann verliebte sich in Amalie Louise (Elisabeth) Juliane Eberlin, die Hofdame (Kammermädchen) der Herzogin von Sachsen-Weißenfels, Gemahlin des Grafen Erdmann II. von Promnitz. Sie kam im Jahre 1706 mit der Herzogin an den gräflichen Hof nach Żary. Das Paar hegte von erstem Treffen an zärtliche Gefühle füreinander, aber die häufigen, getrennten Fahrten des Grafen und die Reisen Telemanns erschwerten ihre Kontakte.

1708 verließ Telemann Żary und begab sich zu seinem neuen Arbeitgeber, dem Herzog von Sachsen-Eisenach. Er bekam aber die Erlaubnis zur erneuten Fahrt nach Żary zu seiner Trauung. Die kirchliche Trauung fand am 13. Oktober 1709 in der Schlosskapelle in Żary statt. Nach der Trauung ging das Ehepaar nach Eisenach.

Zu damaliger Zeit gab es in Żary das Promnitzschloss noch nicht, und an der Stelle, wo es entstehen sollte, dem sog. Vorburggelände, das von einer Verteidigungsmauer umgeben war, befand sich ein alleinstehendes Gebäude der alten Schlosskapelle. Dieses Bauwerk wurde vor dem Schlossbaubeginn abgerissen,

W 1708r. Telemann wyjechał z Żar do nowego pracodawcy księcia von Sachsen-Eisenach. Otrzymał jednak zgodę na ponowny przyjazd na swój ślub do Żar. Ślub kościelny pary odbył się w kaplicy zamkowej w Żarach w dniu 13 października 1709r. Po ślubie para wyjechała do Eisenach.

Wówczas w Żarach nie było jeszcze pałacu Promnitzów, a na terenie gdzie miał on powstać, na tzw. przedzamczu otoczonym murem obronnym, był osobny budynek starej kaplicy zamkowej. Budynek ten został przed rozpoczęciem budowy pałacu rozebrany, a ołtarz z kaplicy sprzedano dla gminy w Kunicach. Ołtarz ze starej kaplicy jest wykonany w stylu manierystycznym i nie pasował do nowej kaplicy wkomponowanej już w budowlę pałacu wykonanego w stylu barokowym.

und der Altar aus dieser Kapelle wurde an die Gemeinde nach Kunice verkauft. Der Altar aus der alten Kapelle ist im manieristischen Stil errichtet worden und passte nicht zu der neuen Kapelle, die bereits in den barocken Schlossbau eingebaut war.

Ślub Telemanna - inscenizacja 2017.
Telemanns Trauung - Inscenisation 2017

Stara kaplica wzniesiona według planów Michaela Hirschfeldera poświęcona była w 1593r. Nowa kaplica w budowli pałacu została ponownie konsekrowana w 1711r. Resztki murów ze starej kaplicy pewnie zostały także wykorzystane przy budowie nowej w budynku pałacu Promnitzów.

Obecnie ołtarz i ambona ze starej kaplicy zamkowej jest po dużej renowacji i znajduje się w kościele w Kunicach – dzielnicy Żar. Mało kto wie, że był on świadkiem zawarcia związku małżeńskiego przez wielkiego kompozytora Georga Philippa Telemanna, który mieszkał i tworzył w Żarach w latach 1704 – 1708r.

Die nach den Plänen von Michael Hirschfelder erbaute, alte Kapelle wurde 1593 eingeweiht. Die neue Kapelle in der Schlossanlage wurde erneut 1711 geweiht. Die Mauerreste der alten Kapelle wurden wahrscheinlich auch beim Bau der neuen im Promnitzschloss verwendet.

Nach einer großen Renovierung befinden sich zur Zeit der Altar und die Kanzel aus der alten Schlosskapelle in der Kirche in Kunice, einem Stadtteil von Żary. Kaum jemand weiß, dass sie Zeuge der Eheschließung des großen Komponisten Georg Philipp Telemann war, der in den Jahren 1704-1708 in Żary lebte und wirkte.

Tradycje G.P. Telemanna pielęgnuje żarska Państwowa Szkoła Muzyczna
- organizator Festiwali Telemanowskich
Die Telemann-Traditionen werden von der Musikschule in Żary gepflegt,
dem Veranstalter der Telemann-Festivals

WOLFGANG CASPAR PRINTZ

Wolfgang Caspar Printz (1641-1717) był pierwszym organistą w kościele farnym i kapelmistrzem na dworze Promnitzów przed G.P. Telemannem.

Skomponował ok. 150 utworów, których większość niestety uległa spaleniu w wielkim pożarze Żar w 1684 roku.

W encyklopedii muzyki zapisany jest jako jeden z pierwszych europejskich teoretyków dydaktyki śpiewu. Wydał kilka ważnych dzieł na ten temat.

Książka wydana w Dreźnie w 1690r. pt. *Historyczny opis szlachetnej sztuki śpiewu i dźwięku uznana za pierwszą syntezę historii muzyki w kulturze europejskiej.*

Pochowany został w 1717r. na starym cmentarzu barokowym w Żarach (Park za Szkołą Muzyczną).

Wolfgang Caspar Printz (1641-1717) war erster Organist an der Pfarrkirche und Kapellmeister am Hofe der Reichsgrafen von Promnitz noch vor G. Ph. Telemann.

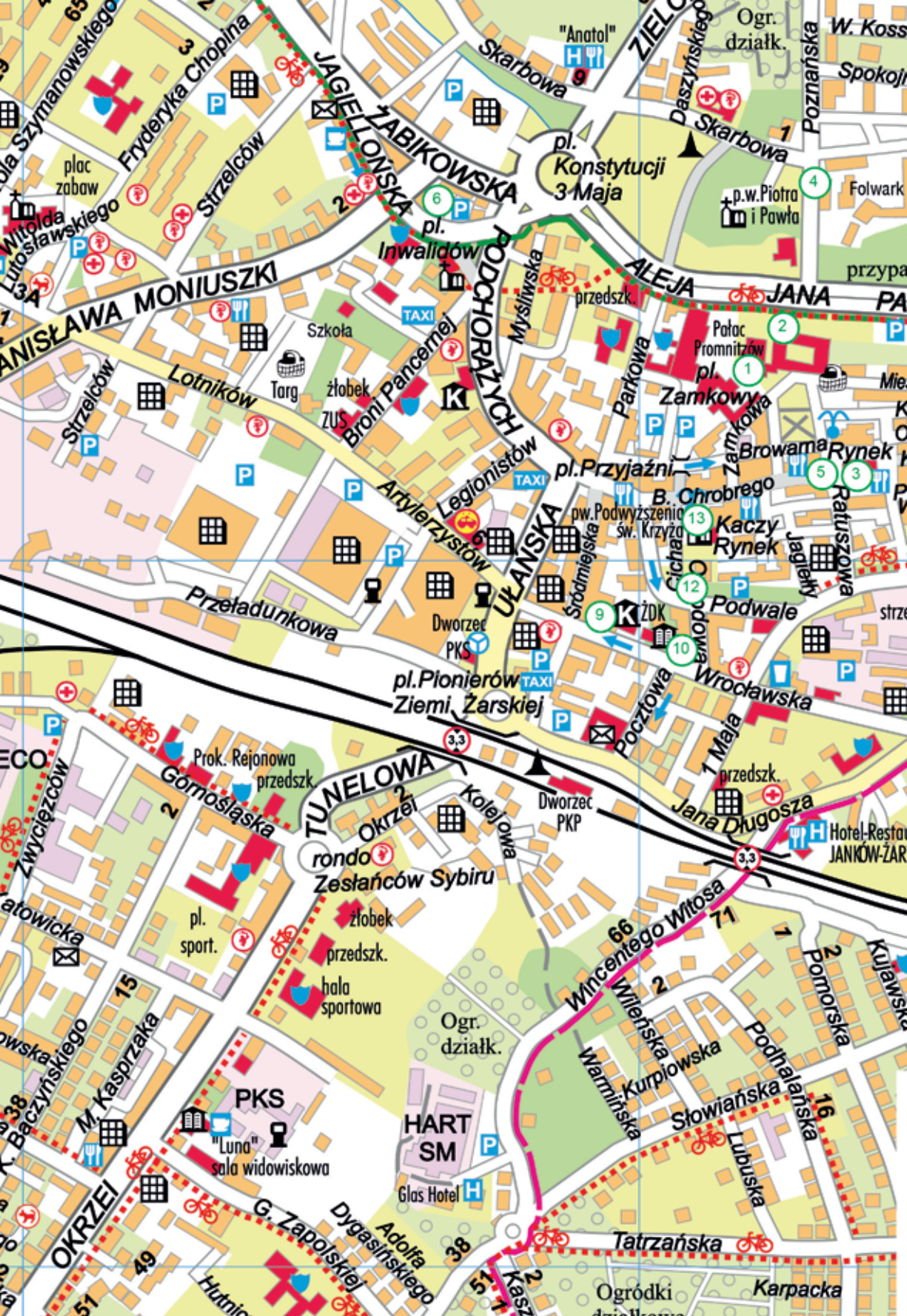
Er hat etwa 150 Musikstücke komponiert, von denen die meisten leider im großen Brand von Żary im Jahre 1684 in Flammen aufgegangen sind.

In der Musikencyklopädie steht er als einer der ersten europäischen Theoretiker der Gesangsdidaktik. Er hat einige wichtige Werke zu diesem Thema herausgegeben.

Sein 1690 in Dresden herausgegebenes Werk *Historische Beschreibung der edelen Sing- und Kling-Kunst* wird für die erste Synthese der Musikgeschichte in der europäischen Kultur gehalten.

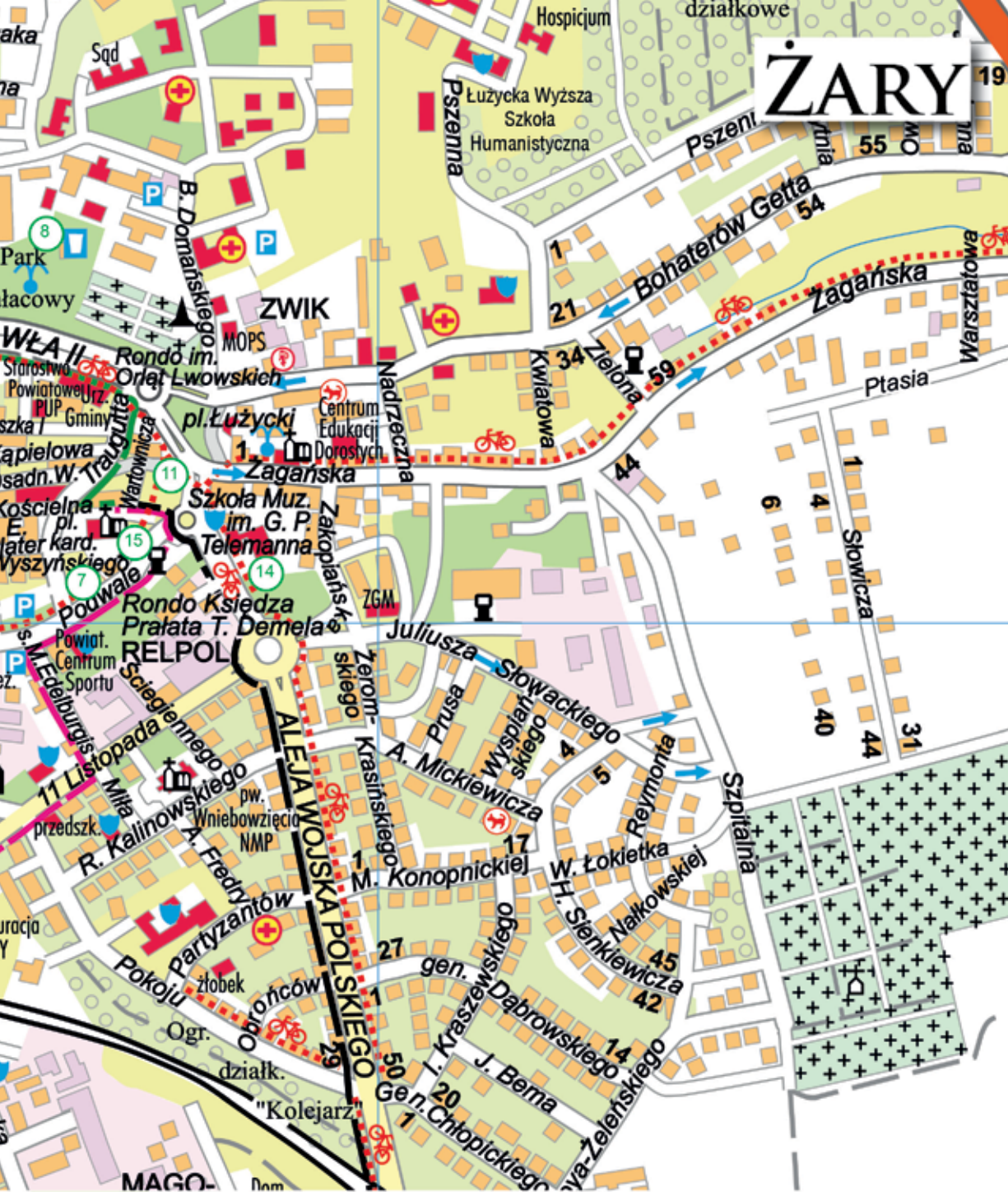
Er wurde 1717 auf dem alten barocken Friedhof in Żary begraben (Park hinter der Musikschule).

ŻARY

LEGENDA

1 Zamek / Schloss	6 Były Hotel de Pologne	11 Wieża Wartownicza / Wächterturm
2 Pałac Promnitzów / Schloss	7 Nadintendentura / Superintendentur	12 Wieża Obronna / Verteidigungsbastei
3 Ratusz / Rathaus	8 Pawilon Muzyczny / Musikpavillon	13 Kościół Garnizonowy / Garnisonkirche
4 Błękitna Brama / Blaues Tor	9 Żarski Dom Kultury / Kulturhaus von Żary	14 Szkoła Muzyczna / Musikschule
5 Lawka Telemanna / Die Telemann-Bank	10 Biblioteka / Bibliothek	15 Kościół Famy / Pfarrkirche

www.telemann.com.pl